

Tahle země (zatím) není pro starý

Podívali jsme se na to, jak se v Česku žije od chvíle, kdy člověka dostihne stáří. A zda je systém připravený na to, že za čtvrt století tu budeme mít možná o milion důchodců víc než teď. Ptali jsme se předsedkyně Rady seniorů, soukromých i státních provozovatelů sociálních zařízení i ministerstva.

↓

Připravit se na to pořádně nedá. Rodič či prarodič v seniorském věku (systém tak bere člověka staršího 65 let) se dostane do stavu, kdy se o sebe nedokáže sám postarat. Ať už vlivem úrazu, nemoci, Alzheimerovy choroby... Většinou není výhled na zlepšení. Noční můra se naplňuje.

Zprávy z médií o nedostatečných kapacitách domovů pro seniory, které jste doteď vnímali jen okrajově, se ukazují jako reálné. Píšete na všechny strany, telefonujete, surfujete a propadáte zmaru. Čekací doba na pobyt ve státních zařízeních se počítá často na roky – nejhorší je to ve velkých městech. „Poměrně často se setkáváme s tím, že senioři dříve zemřou, než se do domova dostanou,“ říká Lenka Desatová, předsedkyně Rady seniorů, největší organizace tohoto zaměření v Česku. V případě soukromých zařízení může být umístění seniora rychlejší – počítá se na měsíce, někdy i týdny. Jen je třeba se připravit na vyšší měsíční platby než v domovech pod státní správou.

Každopádně, i kdybyste měli super-chápajícího zaměstnavatele

Senioři v číslech

21
%

▷ seniorů v Česku jsou osoby starší 80 let (celkem 466 tisíc).
Zdroj: ČSÚ

222,1

▷ tisíc korun byl v roce 2021 roční příjem v domácnostech jednotlivců starších 65 let.
Zdroj: ČSÚ

72 863

▷ je celková kapacita pobytových sociálních služeb pro seniory (domovy pro seniory, domovy se zvláštním režimem, pro osoby se zdravotními postíženi i týdenní stacionáře).
Zdroj: Registr poskytovatelů sociálních služeb

2/3

▷ obyvatel Česka nad 90 let pobírají každý měsíc příspěvek na péči. Asi 75 procent všech seniorů pobírá příspěvek 4400 korun, nejvyšší možný je 19 200 korun.
Zdroj: ČSÚ

18,4

▷ lůžka na 1000 obyvatel starších 65 let bude v domovech seniorů hypoteticky k dispozici v roce 2050, pokud by se jejich počet nadále nezvyšoval. Nyní je tato hodnota asi 25 lůžek.
Zdroj: Asociace poskytovatelů sociálních služeb

Podíl seniorů starších 65 let v populaci (v %)

13,9

2001

16,2

2011

Kolik stojí domov pro seniory?

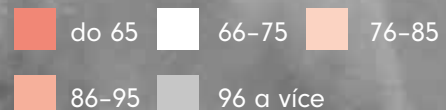
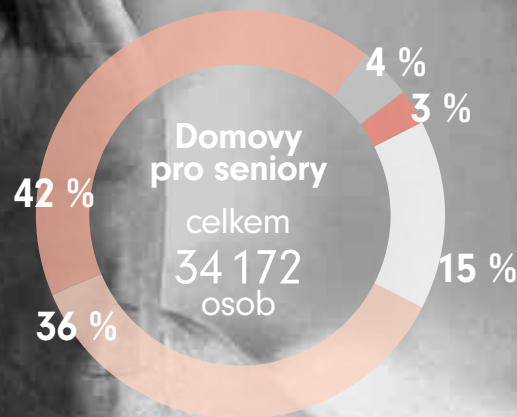
Ve státním

Měsíční úhrady ve státních zařízeních činí kolem 15 tisíc korun. Zákon striktně stanoví maximální možnou výši, kterou zařízení může od klienta na den inkasovat. Od ledna 2024 se cena navyšovala na 305 Kč za pobyt za den a 255 Kč za stravu za den.

Lidi, kteří nemají prostředky na celou předepsanou úhradu, platí jen tolik, kolik jim zbude po ponechání 15 procent z jejich příjmu.

V soukromém

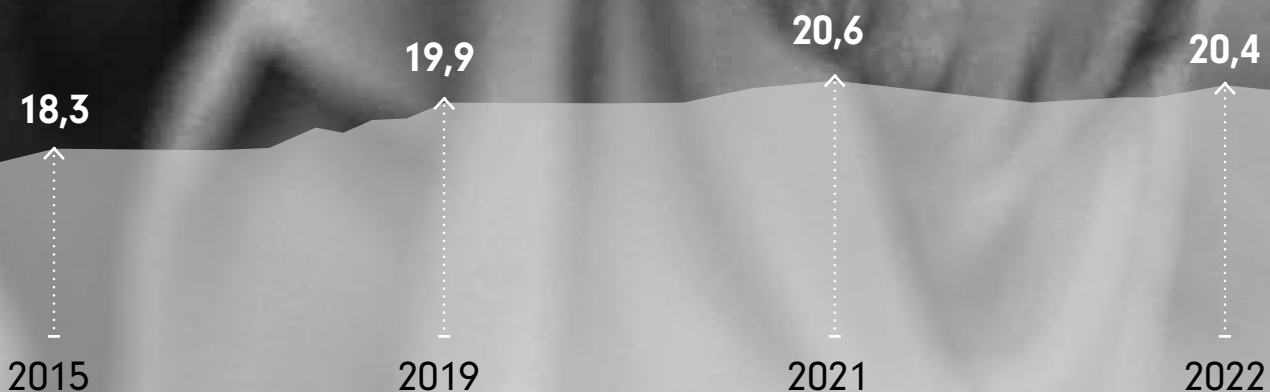
Částky v soukromých domovech pro seniory bývají vyšší, především ale díky různým příplatkovým službám (jednolůžkový pokoj, technická vybavenost atd.). Jejich oficiální ceníky vycházejí ze státem předepsaných úhrad. Asi třetina soukromých domovů dokonce nemá doplátky (jsou v „síti“, takže mají státní dotace, tím pádem ani nesmí vybírat nic navíc). Soukromá zařízení vyšší úhrad doplatků většinou nezveřejňují, dohadují je individuálně s rodinnými příslušníky. Ceny se pohybují nejčastěji od 15 tisíc do 25 tisíc korun měsíčně. Maximální částky se i se započítáním tzv. hotelových služeb pohybují mezi 50 a 60 tisíci korun za měsíc.

Silné ročníky

Počet osob ve věku 65 či více let se v Česku zvyšuje od poloviny 80. let 20. století. Nárůst výrazně zrychlil na konci prvního desetiletí 21. století, když přes hranici 65 let věku začaly přecházet silné populační ročníky osob narozených ve 40. letech.

Zdroj: CSÚ

a dal vám na půl roku neplacené volno, dostanete se stejně do úzkých. A to i ekonomicky. Na péči o nesoběstačného rodiče či prarodiče můžete sice počítat s příspěvkem od státu, ten ale nepokryje vaše společné náklady. Záleží na stupni soběstačnosti seniora, maximálně můžete pobírat však jen 19 200 korun (IV. stupeň), a to je spíš výjimečné. Podle ministerských statistik dostávají dlouhodobě asi dvě třetiny pečujících o seniory maximálně 4400 korun. K tomu můžete připočítat ještě seniorův důchod (průměrně teď lehce přesahuje 20 tisíc korun) a tím to hasne.

Vítejte v sendvičové generaci. Říká se tak lidem, kteří pečují ještě o vlastní děti a k tomu se musí už začít starat o rodiče. V Česku je takových pečujících asi milion. Radit a pomáhat se jim snaží neziskovka příznačně nazvaná Sendvičová generace. „Tito lidé se ocitají pod velkým stresem. Celý život se jim zpřehází. K tomu jsou vystaveni mnoha úkonům, které předtím nikdy nedělali. S trochou nadsázky lze říct, že se z nich musí stát pečovatelé, zdravotníci, rehabilitační pracovníci, právníci, výživoví poradci, ergoterapeuti i psychologové,“ říká šéfová projektu Lenka Špaková. Nejčastější příčinou frustrace těchto novopečených pečovatelů je podle ní přitom neinformovanost.

Největší služba člověku

Abychom nestrašili příliš, situace v České republice se poslední roky lepší a i výhledy do budoucna jsou snad nadějně. Jak se totiž ukazuje, všichni vědí, že změna stávajícího systému je nutná. Podle odhadů Českého statistického úřadu

budou v roce 2050 lidé nad 65 let tvořit téměř 30 procent obyvatelstva (oproti současné zhruba pětině), a je tedy jasné, že to přímo úměrně znásobí i současné problémy s péčí o nemohoucí seniory.

Ministerstvo práce a sociálních věcí (MPSV) dává najevo, že si to uvědomuje. Šéf rezortu Marián Jurečka z kraje ledna řekl, že jeho ministerstvo má na podporu sociálních služeb připravených devět miliard korun. Zároveň má MPSV alespoň na papíře vypracovanou Národní strategii rozvoje sociálních služeb (pro období 2026 až 2036, s výhledem na rok 2050), ve které zohledňuje většinu toho, co zainteresované strany – seniory, jejich příbuzné a zástupce pečo-

okolo 33 000 korun hrubého. Tvrdí to Simona Bagarová, ředitelka neziskové organizace Mila: „To je méně, než mají třeba pokladní v supermarketu. Nízký práh vstupu do profese a nízká prestiž jsou obrovský problém, daný hlavně tím, že péči nevnímáme jako hodnotnou práci. Přitom je to největší služba, které je člověk vůči člověku schopen.“

Co řeší ale samotní senioři nejvíc? Kdepak, nejsou to peníze. „Opakovaně jsem se na to ptala vedoucí naší linky důvěry a ona mi opakovaně odpovídá, že třeba valorizace důchodů klienty zajímá minimálně. Spíš je trápí samota, cítí se být vyloučení v rodině i v rámci celé společnosti. Tady

► **Péči o seniora nevnímáme jako hodnotnou práci. Přitom je to největší služba, které je člověk vůči člověku schopen.**

II Simona Bagarová, ředitelka neziskové organizace Mila

vatelských služeb všeho druhu – nejvíc trápí.

Čím dál aktivnější jsou také neziskovky, které seniorům, ale i domácím či profesionálním pečovatelům pomáhají se lépe orientovat v legislativě i potřebných službách, nabízejí vzdělávací programy, koneckonců i rozptýlení a zábavu. Cokoliv, co starší lidi a pečovatele povzbudí, zvedne jim sebevědomí, v lepším případě i kvalitu života.

Jen pro orientaci, měsíční plat profesionálního pečovatele v domově seniorů se pohybuje

potřebují naši pomoc,“ vysvětluje Judita Matyášová z Života 90.

Privát versus stát

V dostupnosti péče o staré lidi i v míře respektu, kterou k nim chováme, jsme míle daleko za našimi západními sousedy. Také spolupráce soukromého a veřejného sektoru za našimi hranicemi zvláště směrem na západ funguje mnohem lépe a dlouhodobě.

„Právě soukromí poskytovatelé vybudovali v posledních 10 letech v Evropě nejvíce kapacit pobytových služeb, což je zároveň

i celosvětový trend. Soukromý sektor nastupuje tam, kde selhává sektor veřejný, když nezvládá reagovat na zvyšující se poptávku po těchto službách," říká Jiří Horecký, prezident Asociace poskytovatelů sociálních služeb (APSS).

V Česku sice také soukromých pečovatelských domů pomalu přibývá, ale jde především o ty se zvláštním režimem, určené hlavně pro lidi trpící Alzheimerovou chorobou a demencí. V současnosti jsou největšími soukromými poskytovateli pobytových sociálních služeb u nás Penta Hospitals (kromě několika nemocnic vlastní 25 domovů pro lidi s Alzheimerovou chorobou), SeneCura (17 zařízení pro seniory, včetně těch se zvláštním režimem) a Clementas (čtyři domovy pro

lidi trpící různým typem demence). Ještě v roce 2013 byla přítomnů jen asi pětina zařízení se zvláštním režimem, v roce 2018 už skoro 40 procent a jejich počet v podobném tempu dále roste.

Sečteme-li kapacity všech registrovaných pobytových sociálních zařízení, která zřizují krajské úřady, právní subjekty, fyzické osoby či různé příspěvkové organizace a církve, dostaneme se k 60 tisícům míst. Patří sem přes 500 domovů pro seniory (DPS), které jsou dle zákona o sociálních službách určeny pro „osoby se sníženou soběstačností, jejichž situace vyžaduje pravidelnou pomoc jiné osoby“ a zhruba 400 domovů se zvláštním režimem (DZR) „pro osoby se sníženou soběstačností z důvodu chronického duševního

onemocnění“. Reálná dostupnost těchto zařízení je ale stále bídá. Neúspěšných žadatelů o pobytové služby je podle Jiřího Horeckého 12 – 15 tisíc. „Jedná se o osoby, které by mohly nastoupit v řádu dnů či týdnů od uvolnění lůžka. Je to skutečný počet neuspokojených žadatelů. Ten papírový je víc než pětinasobný, ale v něm jsou zahrnuti i duplicitní žádosti nebo žadatelé, kteří už nežijí.“

Statisticky to znamená, že pro 1000 osob starších 65 let je dnes v Česku 36 lůžek. V porovnání s Evropou jsou to podprůměrné kapacity. Třeba ve Švédsku je k dispozici 69 lůžek, ve Švýcarsku 67, v Nizozemsku 63 a v Německu 54. V Česku se navíc situace dramatizuje zvláště v běžných domovech pro seniory, které –

oproti zařízením se zvláštním režimem – posledních deset let vůbec nepřibývají. Pokud by to tak mělo zůstat, znamenalo by to, že v roce 2050 v nich bude k dispozici už jen okolo 18 lůžek na 1000 seniorů. Jinými slovy, naději na přijetí do takového domova by měl už jen jeden z 54 důchodců (v roce 2010 to byl jeden z 35).

Dodejme, že kdyby se všechny prostředky, které momentálně ministerstvo vyhradilo pro tuto

domovů pro seniory se transformovala na zařízení se zvláštním režimem. „Jsou uzavřená, určená zejména pro osoby s omezenými kognitivními funkcemi. A protože se spíše zvyšuje poptávka po této službě, neboť zvládnout péči doma až do konce je velmi náročné, tak někdy dochází ke změně kapacit a přeregistraci služby DPS na DZR.“

Co to znamená? Že systém napíná všechny síly k tomu, aby

„Ukazuje se, že je nutná podpora rovněž ambulantních a terénních sociálních služeb, které umožňují zajištění potřeb klientů v jejich domácím, přirozeném prostředí,“ dodává mluvčí MPSV Jakub Augusta. A Lenka Desatová, která má případy seniorů, o něž se nemá kdo postarat, na denním pořádku, přitom neupadá na duchu: „Na ministerstva chodíme s koncepčními podněty. Vysvětlujeme, že ideální stav je, aby si senior mohl vybrat,

Několikrát za den odmítáme pečující, kteří by k nám chtěli umístit seniora. Nikde není místo.

oblast (ze zmíněných devíti miliard jsou na modernizaci a rozvoj pobytových služeb sociální péče alokovány 2,5 miliardy), maximálně využily, může podle mluvčího MPSV Jakuba Augusty vzniknout až 5000 nových lůžek. To je z pohledu dlouhodobých statistik jistě dobrá zpráva, pořad tu ale máme dva až tři odmítnuté žadatele na jedno (hypotetické) nové lůžko. Co s tím?

Vyčerpaní pečující

Je třeba rozlišovat. Jak už jsme naznačili, problém nedosta- tečných kapacit se týká hlavně domovů pro seniory (někdejších domovů důchodců). „Počet lůžek v zařízeních se zvláštním režimem se naopak zvyšoval téměř úměrně tomu, jak v posledních letech přibývali lidé v seniorském věku,“ zdůrazňuje Horecký. Kapacita těchto domovů stoupla tedy během pěti roků asi o 5000 lůžek. Dnes nabízejí okolo 25 tisíc míst, ještě v roce 2009 jich bylo jen osm tisíc. Podle Horeckého je to mimo jiné i tím, že část původních

potřebují nejvíc. Lidé s demencí či Alzheimerovou nemocí v pokročilém stadiu jinou možnost než trvalý pobyt v sociálním zařízení často nemají. Zatímco seniory, kteří jsou soběstačnější, mívají ještě na výběr. „V Česku existuje řada sociálních služeb takzvaného komunitního typu, které umožňují člověku zůstat v jeho domácím prostředí co nejdéle. Funkční jsou pečovatelské a odlehčovací služby, osobní asistence, denní stacionáře...“, vyjmenovává Horecký. Problémem ale je, že ani těchto sociálních služeb u nás není dostatek.

„Musíme několikrát za den odmítat pečující, kteří by k nám chtěli na čas umístit svého seniora. Většinou nám říkají, že nikde není volno, volali už na všechny strany. Jsou vyčerpaní, potřebují nabrat síly,“ říká Václava Snítlová, vedoucí Odlehčovací služby Život 90.

Problému nepobytových sociálních služeb se věnuje i část zmiňované Národní strategie rozvoje sociálních služeb.

kde stráví poslední část svého života, a že tedy je naší povinností k tomu poskytnout pomoc a pod- mínky. Obě ministerstva nám naslouchají.“

Přes všechny marasmus, vyčerpané pečovatele a osamělé seniory, je tedy přece jen vidět světlo na konci tunelu. „Že koncepční změny nejsou hned a nějaký čas trvají, je logické. Za nás je podstatné, že se tím obě ministerstva skutečně zabývají,“ říká Lenka Desatová. ●

▷ **Autor:** Hynek Just
Editor Finmagu, dříve třeba také Hospodářských novin.